

L'ADÉU A UN MESTRE

Mor Emili Teixidor, 'ocell de foc' de la literatura catalana

L'autor de 'Pa negre', un dels més llegits de les últimes dècades, ens deixa als 78 anys

L'escriptor Emili Teixidor va morir ahir a Barcelona als 78 anys. Nascut el 1933 a Roda de Ter, l'autor de *Pa negre* i *L'ocell de foc* és un dels més populars de la literatura catalana de les últimes dècades.

JORDI NOPCA
BARCELONA

“Vaig començar a escriure llibres a finals de la dècada dels 60, quan l'Andreu Dòria, editor de La Galera, va cridar una sèrie d'autors catalans com el Joaquim Carbó, el Sebastià Sorribas, el Josep Vallverdú i jo mateix perquè provéssim de fer llibres per al jovent. Que en aquest país fins i tot els nostres somnis i històries els haguéssim de comprar de fora ens semblava que era una situació que calia corregir”, deia Emili Teixidor i Viladecàs (Roda de Ter, 1933 - Barcelona, 2012) poc després de la publicació de la seva última novel·la per a adults, *Els convi-*

datos (Columna, 2010). L'autor va morir ahir a casa seva als 78 anys, de manera sobtada tot i que feia anys que arrossegava un càncer. Demà es traslladarà el cos al tanatori de les Corts.

Teixidor provocava una sensació d'agradable familiaritat en generacions de totes les edats. Bona part dels lectors adults hi han arribat gràcies a *Pa negre* (Columna, 2003) i, en menor mesura, *El llibre de les mosques* (premi Sant Jordi de novel·la, publicat l'any 2000). Els que van créixer a la dècada dels 70 i dels 80 van tenir la sort de topar-se amb meravelles com *En Ranquet i el tresor* (Cruïlla, 1986) i, sobretot, *L'ocell de foc* (Cruïlla, 1977), una novel·la que des de la seva publicació no s'ha parat de reimprimir, i que ha superat amb escreix els 500.000 exemplars venuts. Els més petits de la casa s'hi poden apropar gràcies a algun dels llibres de la sèrie sobre la formiga Piga –entranyables, divertits i plens d'aventures– i encara amb *Didac, Berta i la màquina de lligar boira*, la primera novel·la que va escriure per a La Galera, l'any 1969.

Teixidor ha estat un autor popular, que ha aconseguit desenes de milers de lectors de totes les edats fent llibres amb personalitat i força, arriscant quan calia i sense deixar de transmetre una marca personal, que en els llibres per a adults tot sovint apel·lava amb un punt d'amargor a les misèries de la condició humana.

“La història petita no es recorda, habitualment, i una de les funcions de la novel·la és precisament fer memòria”, deia Teixidor fa un parell d'anys, en el cim de la seva popularitat gràcies a l'adaptació cinematogràfica de *Pa negre*, un gran èxit de públic i multipremiada. La seva aproximació a la Catalunya rural de la primera postguerra pouava en el

Escriptor premiat
Teixidor ha estat reconegut amb la Creu de Sant Jordi i el Premi Nacional de literatura

llegendari de la plana de Vic per enriquir una història d'amor i mort d'emocions fortes i grapa literària. Va ser amb *Pa negre* que Teixidor va guanyar el premi Crexells (2003), el Lletra d'Or (2004), el Premi Nacional de Cultura de literatura (2004) i el Maria Àngels Anglada (2004). Els més de 100.000 exemplars venuts en menys d'una dècada han convertit el llibre en un dels més ben rebuts pels lectors de la literatura catalana dels últims anys.

Un pedagog humanista

Aquest 2012, coincidint amb el 45è aniversari de la publicació del seu primer llibre, *Les rates malaltes* (Laia, 1967) –premi Joaquim Ruyra–, Teixidor es va convertir en el primer doctor *honoris causa* de la Universitat de Vic. En el discurs d'acceptació del títol, l'escriptor va lluir el seu vessant pedagògic –el que ha mostrat en llibres com *El nom de cada cosa* (El Hogar del Libro, 1980) i *La lectura i la vida* (Columna, 2007)– recordant el valor de les humanitats i la fe en la seva pervivència: “Plantaran cara a l'allau de novetats tècniques que ens esperen, que molts ja han qualificat de deshumanitzades, sense cap altre valor que el material”. Teixidor va advertir que el món, “cada vegada més globalitzat per les noves tecnologies”, necessita “ser

UN AUTOR MOLT ESTIMAT
Teixidor ha estat un dels noms més populars i carismàtics de les últimes dècades gràcies a novel·les com *Pa negre* i *L'ocell de foc*. TONI ALBIR

EL BITLLET

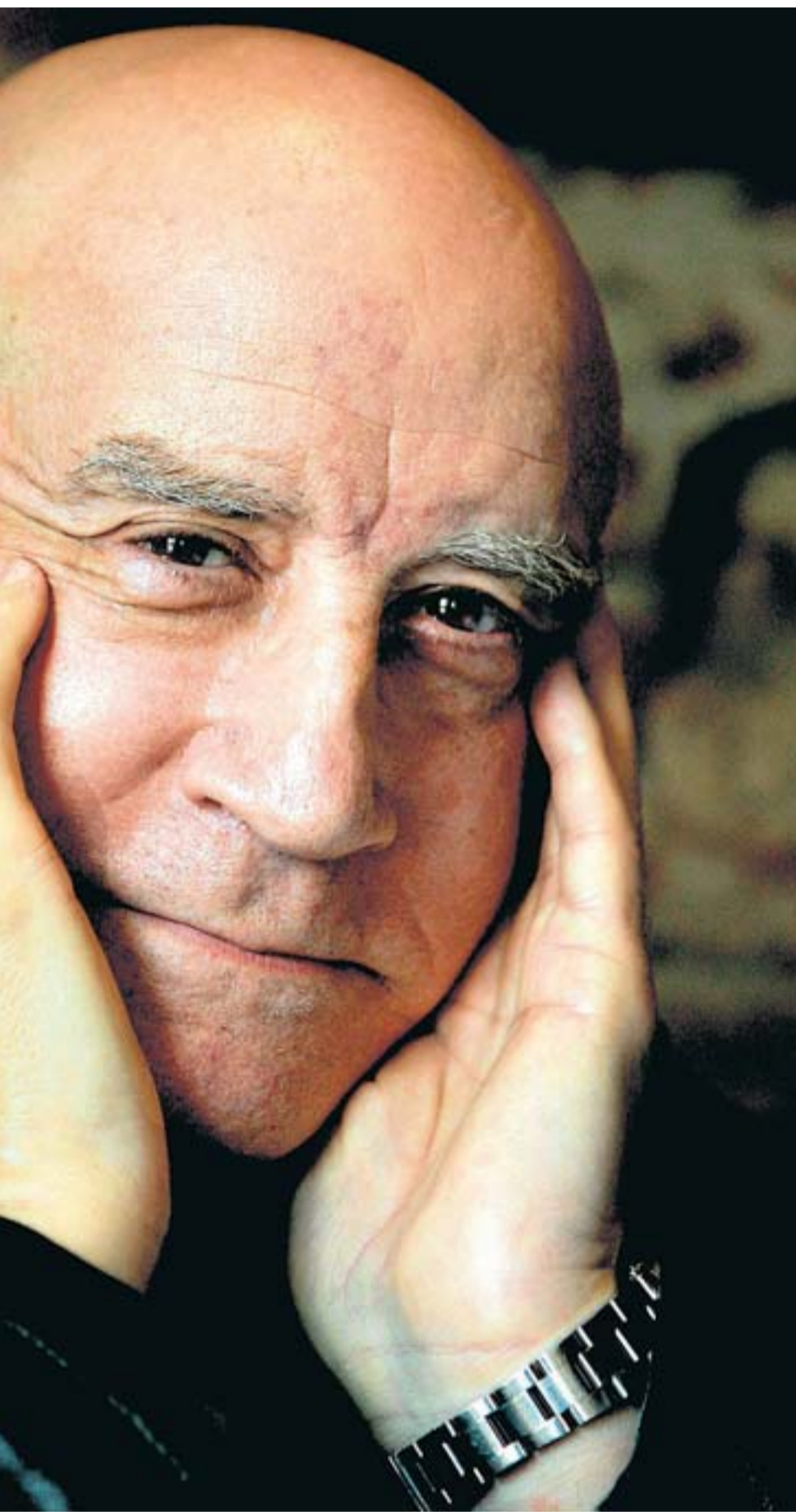
Creador de mons

Com totes les morts, fa molta ràbia. L'Emili Teixidor és un home de moltes facetes, però penso que aquella que duu dins seu més enganxada, a més de la d'escriptor, és la de pedagog. De mestre se n'és tota la vida i m'imagino (dic m'imagino perquè no n'havíem parlat, d'això) que la seva dedicació a la literatura per a gent jove i per a nens és una conseqüència directa de la seva vocació de mestre. I és per la literatura per a gent jove que vaig començar a conèixer-lo; pel seu impagable *Quinze són quinze*, una particularíssima antologia dels clàssics del moment: Pedroló, Calders, Sarsanedas, Espriu... Amb la literatura per a adults vaig començar a admirar-lo. En Teixidor és un creador de relats i un novel·lista de pedra picada, creador de mons inconfusibles, sobretot el que envolta el seu paradís perdut que és Roda de Ter passat pel sedàs de la literatura. Roda de Ter, per cert, que té una escola que duu el seu nom, i això sí que em consta que és un fet que li fa molta il·lusió. Precisament una escola! Torno al meu pensament anterior: un creador de mons. El món i l'univers de *Retrat d'un assassí d'ocells* que després es reprèn a *Pa negre*. El món de la duríssima infantesa que va viure la gent de la seva edat i, en aquest cas, en l'àmbit rural, que era el seu. Ara ha tingut l'alegria de veure-ho reflectit en la pel·lícula *Pa negre*, que, gràcies a Villaronga i Passola i tot l'equip, es passeja pel món amb dignitat i provocant admiració i mostra els personatges d'en Teixidor en tota la seva potència. D'això, en Teixidor n'està molt content: em consta. I ara que acabo, m'adono que he parlat en present d'en Teixidor, com si fos viu. La seva literatura, la gent que va inventar, això sí, perviu entre nosaltres.

JAUME CABRÉ
ESCRITOR

ara

D'autor popular a fenomen: l'èxit de 'Pa negre'

XAVI SERRA

BARCELONA. Quan Emili Teixidor va saber que Agustí Villaronga dirigiria l'adaptació al cinema de *Pa negre* va decidir immediatament quin havia de ser el seu paper: no ficar-se pel mig i deixar fer el director mallorquí. Després de veure *El mar*, Teixidor tenia una confiança total en Villaronga. I tot i una anterior incursió en el cinema –el 1981 va escriure per a Ventura Pons el guió d'*El vicari d'Olot*, el gran èxit del cinema català dels anys 80–, l'escriptor sabia que el llenguatge de les imatges no era pas el seu. Només va donar un consell al director: que els personatges no diguessin mai *t'estimo*, perquè “després de la guerra, si una criatura deia *t'estimo* li clavaven una plantofada”, afirmava.

L'olfacte no el va traïr: Villaronga va saber traslladar el món literari de Teixidor incorporant-hi ingredients provinents d'altres llibres de l'autor (*Retrat d'un assassí d'ocells* i *Sic transit Glòria Swanson*), i el càsting de nens a la plana de Vic va conservar intacta la parla dels personatges de la novel·la, de manera que no es va perdre l'ús tan viu del llenguatge que fa Teixidor –una obsessió per a la productora del film, Isona Passola.

La resta, com se sol dir, és història. L'èxit de *Pa negre* es podria resumir en xifres (2.675.000 euros de taquilla, 438.333 espectadors, més de 150.000 DVD), premis (13 als Gaudí, 9 als Goya) i la selecció per representar Espanya als Oscars, però no així el fenomen de *Pa negre*, la convicció col·lectiva que el film de Villaronga era més que una pel·lícula. Per a l'obra de Teixidor va suposar una empenta brutal: una segona vida per a la novel·la –ja va pels 100.000 exemplars en català–, noves edicions en castellà... De ser un escriptor popular Teixidor va passar a ser un fenomen de vendes, un autor universal. El que més il·lusiona li va fer a ell, però, va ser trencar les barres que, de vegades, separen els autors catalans d'Espanya. ■

Bibliografia

Una trajectòria en sis llibres claus

Dídac, Berta i la màquina...

Després de debutar amb *Les rates malaltes* (1967) i *El soldat plantat* (1967), Teixidor va escriure un dels llibres que contribuiria a interessar les generacions més joves de lectors: *Dídac, Berta i la màquina de lligar boira* (1969).

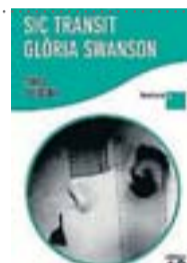
L'ocell de foc

Publicada l'any 1977, *L'ocell de foc* és una novel·la deliciosa ambientada a la Catalunya medieval. És, encara ara, el llibre més venut d'Emili Teixidor: les desenes d'edicions editades al llarg de tres dècades superen els 500.000 exemplars.

Sic transit Glòria Swanson

Teixidor va trigar a debutar en la narrativa per a adults. *Sic transit Glòria Swanson*, un recull de narracions publicat el 1983, seria seguit de títols com *Retrat d'un assassí d'ocells* (1988) i *El llibre de les mosques* (2000).

Pa negre

L'any 2003 l'escriptor va aconseguir un èxit sonat recorrent a la primera postguerra. El retrat d'una família i les relacions entre els habitants d'un poble de la Catalunya interior han captivat més d'un centenar de milers de lectors.

La lectura i la vida

El vessant de pedagog de Teixidor quedava molt ben recollit a l'assaig *La lectura i la vida* (2007), una guia per a pares i mestres pensada per incitar els nens i adolescents a llegir: sempre va ser una de les seves grans preocupacions.

La formiga Piga va a la...

La sèrie de llibres de la formiga Piga –iniciada l'any 1996– ha arribat al seu últim lliurament el 2012. Fa només uns mesos de la publicació de *La formiga Piga va a la biblioteca*: una història tendra, una lliçó d'humanitat.

Des del fons de l'ànima

Opinió

ISONA PASSOLA
PRODUCTORA DE 'PA NEGRE'

L'Emili ha estat moltes més coses que *Pa negre*: un gran mestre generador de vocacions literàries i artístiques, i un gran divulgador de la literatura, que ha posat a les mans i a les ments de molta gent a través dels mitjans de comunicació. El que el fa més

poderós i fascinant és la intensitat amb què crea els personatges. *Pa negre* com a pel·lícula és tan bona perquè els personatges, els seus personatges, estan creats des del fons de l'ànima, especialment els femenins, d'una gran veritat i credibilitat humana. També s'ha ficat en l'ànima dels nens: no només els ha entès per escriure'ls novel·les sinó també quan els ha hagut de descriure. Això l'ha fet molt proper al món de l'Agustí Villaronga i és el que em va fer pensar que podrien anar junts en una pel·lícula. N'ha resultat un èxit per a l'Emili que celebri de tot cor, perquè se l'ha endut amb ell i se'l mereixia. ■

Francesc Colomer és el protagonista de *Pa negre*, d'Agustí Villaronga, l'èxit de la qual va suposar un empenta popular per a l'obra d'Emili Teixidor. EMON

L'ADÉU A UN MESTRE

El compromís amb la memòria

El Teixidor novel·lista té un fons ètic, però sap que el seu deure és explotar l'ambigüitat

Anàlisi

PERE ANTONI PONS
ESCRITOR I PERIODISTA

En comparació amb la seva obra infantil i juvenil, que consta d'una vintena de títols, la narrativa per a adults d'Emili Teixidor és força escassa. Està formada, únicament, per un recull de contes (*Sic transit Glòria Swanson*, de l'any 1979, el seu debut en aquest terreny) i sis novel·les.

Potser aquesta relativa escassetat s'explica perquè els llibres per a adults no li devien resultar gaire fàcils de fer, a Teixidor. Qualsevol que hagi llegit *Retrat d'un assassí d'ocells* (1988), *Pa negre* (2003) o *Els convidats* (2010), per citar només tres dels seus títols més coneguts, pot fer-se una idea de la implicació emocional i ètica que deu haver estat necessària per gestar-los i donar-los forma. Tampoc no costa gaire intuir l'esforç evocador que l'autor deu haver hagut de fer per recuperar, amb tanta riquesa de matisos, amb tanta vivor i tanta versemblança humana, un món perdut des de fa tants d'anys.

El gruix de la narrativa per a adults d'Emili Teixidor té com a origen i motor el compromís de l'autor amb la memòria personal i col·lectiva. I ja se sap que aquesta mena de compromisos, si es prenen seriosament (i Teixidor, esclar, se'ls hi prenien), requereixen molt de coratge i, en conseqüència, són esgotadors.

Com tots els autors de categoria, Emili Teixidor va aconseguir construir un món propi i fer-ne partícips milers de lectors al llarg de diverses dècades. Una breu llista dels trets distintius o dels motius recurrents de la novel·lística de Teixidor hauria d'incloure: a) la descripció del pas de la infantesa a l'edat adulta, que sovint és expressat amb una mescla xocant de sensibilitat poètica i cruesa brutal; b) el trauma de la Guerra Civil i les conseqüències que va tenir la implantació sense contemplacions dels postulats del nacionalfalangisme en un escenari –la Catalunya rural de la plana de Vic– que n'estava als antípodes per qüestions d'història, actitud, cultura i llengua; c) el paper que jugaren en la immediata postguerra els diferents poders socials –l'Església, els senyors, les forces de l'ordre– i la divisió infranquejable entre el bàndol dels vencedors i el bàndol dels vençuts, i d) la difuminació del sentit de la moral que sempre va aparellada als règims totalitaris, els quals aconsegueixen corrompre fins i tot les ànimes més pures.

En qualsevol cas, i conscient que els novel·listes no han de dedicar-se a donar lliçons sinó que han d'expressar i recrear la complexitat de la història i de la vida, l'Emili Teixidor novel·lista té un fons ètic, però sap que el seu deure és explorar i explotar l'ambigüitat. Per això la seva prosa és tan plena de penombres. Per això, al llarg de les seves pàgines, la bondat pot ser tèrbola i la maldat pot presentar esclatxes de llum. I l'alè del mite pot conviure amb el fang de la realitat. I la memòria, per dolorosa i inhòspita que sigui, sempre és una llar. —

Emili Teixidor amb Jaume Cabré i Martí Gironell durant la diada de Sant Jordi del 2011, en el dinar organitzat per Edicions 62.

PERE VIRGILI

El punt de vista dels més febles

Anàlisi

SIMONA SKRABEC
CRÍTICA LITERÀRIA

“El món s'ha enfonsat com el pont, i res no tornarà a ser com era”, escriu Emili Teixidor en una de les seves novel·les. Teixidor pertany al grup no excessivament abundant d'autors catalans que s'han dedicat d'una manera sistemàtica a trencar el silenci sobre el passat recent. L'acceptació de les seves obres tant entre els lectors com entre la crítica –entre els seus èxits cal anomenar si més no *Sic transit Glòria Swanson* (1979), *El llibre de les mosques* (2000) i *Pa negre* (2003)–

demostra que aquestes qüestions encara són de plena actualitat i que la literatura ajuda a construir a poc a poc una memòria més matisada i complexa d'aquells anys traumàtics.

En un ambient rural, però sotmès alhora a una forta industrialització, Teixidor troba el microcosmos que li permet reflectir totes les tensions del seu país. Vic, un dels centres neuràlgics de la Catalunya interior, té les dimensions de les ciutats d'abans: tothom coneix tothom, però precisament per aquesta causa els conflictes perduren durant generacions i l'oblit no és cap opció. El contrapunt a un arrelament incòmode –perquè no permet l'amnèsia– el representa Barcelona. La gran urbs és un refugi de persones que no volen mirar enrere. El franquisme aquí no és una simple victòria militar, sinó

Les reaccions

CARME RIERA

ESCRITORA I ACADÈMICA DE LA RAE

“Som més pobres a partir d'avui: a més d'un escriptor, hem perdut una persona que estimava molt el país. Al darrere de *Pa negre* hi ha una trajectòria molt àmplia”.

ORIOI IZQUIERDO

DIRECTOR DE LA INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES

“Una constant que dona unitat a l'obra d'Emili Teixidor és la voluntat d'explicar la descoberta del món, de la realitat, del misteri de la vida, amb tot el que té de miraculós i de terrible. Va saber explicar la nostra història fent-la universal. Ha sigut un gran pedagog, que sempre va voler formar i formar-se. Va ser un gran inconformista. Sense impertinències, va lluitar contra qualsevol mirada acomodaticia”.

JORDI COCA

ESCRITOR

“Ha sigut un escriptor molt coherent, mai ha escrit per a la galeria, i quan l'èxit li va arribar amb *Pa negre*, va ser discret. Al darrere hi ha una trajectòria important”.

ÀLEX SUSANNA

DIRECTOR ADJ. DE L'INSTITUT RAMON LLULL

“A més de la seva trajectòria com a escriptor, són molt importants les seves intervencions als mitjans, perquè han contribuït a encomanar la passió per la lectura”.

un complex sistema de càstigs i privilegis que va aconseguir mantenir l'immobilisme durant dècades.

Per a un pintor el repte més gran és el retrat d'un rostre infantil. Els escriptors acostumen a fugir d'aquesta dificultat. Els infants rara vegada es troben entre els protagonistes, però Teixidor deixa entrar sempre els nens a la seva prosa, per això els seus universos literaris són explicats des del punt de vista dels membres més febles d'una societat.

Teixidor visualitza així un món soterrat i obscur i s'atreveix a analitzar el lligam entre la repressió i la crueltat –però, al final, defensa un home sencer, lliure en el pensament i capaç d'escoltar els desigs del seu cos-. En les seves novel·les hi ressona la rebel·lió contra un déu tirà, iniciada per Dostoievski. L'obscurantisme –com una herència de l'església– és el pitjor enemic d'una actitud realment moral. ■

Una ploma de roure

Anàlisi

ANDREU SOTORRA
ESCRIPTOR

És difícil que algun mestre d'escola o professor d'institut dels últims quaranta anys no hagi tingut entre les principals lectures recomanades als seus joves lectors alguna de les novel·les d'Emili Teixidor. L'autor, ara popular gràcies a l'èxit internacional de l'adaptació cinematogràfica de *Pa negre*, és un dels que a mitjan dels anys 60 va pujar al carro pioner per reprendre la normalització d'una literatura rigorosa i de qualitat en català, sense deixar de ser formativa, i que ajudés a ser crítics els infants i joves que ell també havia tractat de primera mà com a pedagog.

El primer contacte personal amb Emili Teixidor el vaig tenir ja fa trenta anys, quan ell era jurat del premi de novel·la juvenil Joaquim Ruyra i, encara a la ja desapareguda Editorial Laia, comentàvem les galeres d'una de les meves primeres novel·les que ell, entre altres membres, s'havia arriscat a premiar. Des d'aleshores, la relació ha estat sovintejada i sempre per qüestions professionals.

Generós i independent

Crític amb el sector, però també plenament generós quan convenia; independent fins al moll de l'os, però gregari per la causa; Emili Teixidor era dels que són capaços d'agafar un telèfon a cop calent per donar suport a allò que li semblava que trepitjava els drets dels autors o la dignitat de la literatura. Emili Teixidor, quan escrivia, jugava tant amb la fantasia divulgativa per als primers lectors com amb l'aventura històrica per als lectors adolescents. I sempre amb un rerefons de coneixement erudit i una mirada periodística que fusionava amb mestratge amb la força de la paraula.

De *La formiga Piga* a *L'ocell de foc*, passant per *Cor de roure* i *Soldat plantat*, la seva sòlida obra per a infants i joves no té res a envejar a la de qualsevol dels autors distingits amb un premi internacional Andersen, el Nobel de la literatura infantil i juvenil, que els fonaments que ens deixen autors com Emili Teixidor ha de fer que un dia sigui també possible per a la literatura catalana.

Tres mestres de la literatura juvenil: Teixidor, Carbó i Vallverdú. F.M.

Emili Teixidor, mestre

Anàlisi

JAUME CELA
MESTRE

M'assabento de la mort de l'Emili Teixidor i en aquest article d'urgència recorro a la memòria més personal. Faig ús d'aquesta facultat humana que ens permet fer present el que descansa a les golfes del nostre cervell. Miro, per tant, de fer present l'Emili Teixidor en aquest moment en què l'escola del nostre país està sotmesa a pressions molt dures i quan se'ns fa necessària la reflexió de gent com ell.

El record més lluminós que conservo de l'Emili Teixidor prové de l'època que amb el Juli Palou vam publicar *Amb veu de mestre. Un epistolari sobre l'experiència docent*, el nostre primer llibre sobre educació.

L'Emili Teixidor em va telefonar perquè havia llegit el llibre i volia comentar què li havia semblat. Jo no el coneixia personalment. Era, així sí, lector de la seva literatura, tant de l'adreçada al públic adult com de la que havia escrit per al públic infantil i juvenil, i sabia que era mestre, que havia treballat a la co-

marca de Vic i que havia fundat l'escola Patmos –després Betània/Patmos–, una de les institucions educatives de referència de la nostra història.

Ben aviat vam connectar, potser perquè tots dos vivíem l'ofici d'educar i la feina de fer de mestre amb la passió necessària que s'ha de tenir si volem d'alguna manera acompanyar les noves generacions en el descobriment del món i que no ens deixin a la primera cantonada.

Va manifestar la seva alegria perquè dos mestres en actiu haguéssim escrit un llibre sobre el món de l'escola i que lluitéssim perquè la veu dels mestres tingués un reconeixement en el debat educatiu. Vaig escoltar anècdotes que ell havia viscut com a mestre, records d'una professió que hem compartit i que et deixa una petja inesborrable i que descobries que eren categories. Cal recordar que hi ha un Teixidor novel·lista; un Teixidor assagista, sobretot de temes relacionats amb la importància de la lectura; un Teixidor present en els mitjans de comunicació –premsa, ràdio i televisió–, i un Teixidor mestre que avui evoco amb nostàlgia.

Demà haurem de dedicar una estona a les escoles del nostre país per donar la notícia de la seva mort als seus lectors i lectores, i molts recordaran *L'ocell de foc* o les aventures de la formiga Piga, entre d'altres.

Avui tots som una mica més pobres. ■

J.M. BENET I JORNET
DRAMATURG

“El 1980 *Sic transit Glòria Swanson* em va sorprendre perquè demostrava que també se'n sortia amb la literatura per a adults i perquè és un llibre molt atrevit”.

ANTONI PLADEVALL

ESCRIPTOR

“Emili Teixidor ha sigut un referent, un nord, tant per les històries que ha explicat com pel maneig que ha fet de la llengua viva, la dels pares, la de la família. Cap altre escriptor ha bastit un retrat tan ajustat de la misèria moral, més que econòmica, que va suposar

la Guerra Civil i la llarga postguerra. Mai va escriure versos, però la seva prosa té un batec poètic, una fita molt difícil d'assolir en narrativa”.

RAMON SOLSONA
ESCRIPTOR

“Amb Emili Teixidor ha tornat a succeir un fet habitual en la literatura catalana: la trajectòria important d'un escriptor constant s'ha reconegut molt tard”.

ANTONI BASSAS

PERIODISTA

“Va continuar fent de pedagog com a prescriptor de literatura. No només deixa la seva obra, sinó també un grup d'amics que ens sentim orfes de la seva elegància”.

Portada de l'ARA del Sant Jordi del 2011, amb Teixidor en primer pla.
PERE TORDERA

[...] Jo no sóc gens pessimista, al contrari! Si pensem que encara no fa gaires anys l'escolaritat obligatòria i universal no arribava ni molt menys fins als 16 anys com ara, i si comparem quants pobles tenien una biblioteca amb la quantitat que en tenim ara o, per exemple, el nombre d'obres d'autors d'aquí que s'han publicat aquests dies, i pensem que fins fa poc la quantitat de producció nostra era gairebé simbòlica, testimonial, ens animarem una mica.

Com triar un llibre

Per això cal insistir que els llibres s'han de saber triar, s'han de saber disposar i, sobretot, s'han de saber llegir. De la mateixa manera que no tots els partits de futbol són iguals, no tots els llibres ens exigeixen el mateix. Hi ha nivells de lectura, que corresponen a les exigències que les obres ens demanen per entrar amb profit a les seves pàgines.

El primer pas, que és el contacte amb els llibres, és important. Els lectors no poden basar-se en la publicitat. Han de buscar fonts d'informació fiables i confiar-hi. El primer que demana el públic és de què tracta l'argument, i el pas següent ve quan es fixa en com ho tracta, la forma. Per arribar-hi cal un cert esforç, per això la poesia, tan essencial i necessària, és el gènere

menys venut o llegit. El càlcul del mínim esforç que cal per anar progressant del *bestseller* ordinari cap a la gran literatura és una feina important a les escoles. I consti que parlo de *bestsellers* ordinaris amb tot el respecte. Són un primer pas important per engrescar els lectors i avesar-los a la disciplina de llegir.

Trucs per avesar-se a llegir n'hi ha molts, i els millors són els que comencen a l'escola, on la guia d'un bon professor facilita el camí i gradua l'esforç. Per al gran públic podem aconsellar: primer, que sàpiga quin és el seu nivell lector; segon, que tingui una persona de confiança amb qui pugui consultar els dubtes i problemes que sorgeixin; tercer, que a més de la lectura d'allò que li agrada, sigui el que sigui i sense manies, tingui un llibre d'un nivell més amunt, més literari, a la mà i dediqui uns minuts cada dia a llegir-ne un paràgraf o un parell de línies, si és poesia, per difícil que sigui, perquè com a mínim aprendrà paraules i expressions noves... I si no vol fer aquest esforç i es queda envescat en les aventures i els misteris i erotismes i crims i detectius del llibre que li agradi, doncs endavant i fora. Algun dia ja se'n cansarà -o no- i tastarà menjars més excel·sos encara que només sigui per provar-se ell mateix, si és capaç de digerir-los.

Amb festa o sense, amb l'excusa de Sant Jordi i del Sant Esforç, fem cada dia una caminadeta saludable per les pàgines d'un bon llibre. —

Un immens creador de lectors

Opinió

ESTER PUJOL
DIRECTORA EDITORIAL DEL GRUP 62

“Quan feia bon temps, des de Pasqua Florida fins a principis de tardor, quan el bosc canviava de color, vivíem a les branques dels arbres...” Així arrenca *Pa negre* (Columna), l'obra més celebrada d'Emili Teixidor, que vaig tenir el privilegi de publicar el 2003. Un inici poderós, com ho són les 400 magnífiques pàgines que segueixen. Recordaré sempre el dia que vaig endur-me l'original a casa. El vaig llegir d'una passada: em va atrapar l'atmosfera, els personatges, un paisatge que també és el meu. En acabat, llàgrimes als ulls. Vaig arribar l'endemà a l'editorial entusiasmada, convençuda que estàvem davant d'un clàssic modern, com després s'ha demostrat: milers de lectors, excel·lents crítiques, premis...

Panegre va ser el moment àlgid de la feliç trajectòria de l'Emili, un gran creador de lectors a través de la seva celebrada i llegidíssima obra per a nois i joves, a través de la seva feïnada de divulgador de llibres a la ràdio, la premsa i la televisió, a través de l'assaig *La lectura i la vida*, en què donava trucs i consells perquè professors i mestres incitessin els alumnes a llegir. I a través, esclar, del seu univers novel·lístic per a adults, un riquíssim món a cavall entre la ficció i la memòria personal, centrat en la dura postguerra a la Catalunya rural.

Escriure i convidar a llegir a l'Emili li sortia de dins perquè era ell mateix un lector voraç i apassionat, i un escriptor vocacional i inesgotable. Volia ser llegit i volia fer llegir. I sens dubte haurà estat un dels autors de la literatura catalana més llegit de les últimes dècades. I un dels més estimats. —

Els dragons no llegeixen

Les pistes de Teixidor per animar a llegir

Opinió

EMILI TEIXIDOR
ARTICLE PUBLICAT A L'ARA EL DIA DE SANT JORDI DEL 2012

La festa de Sant Jordi o el Dia del Llibre ens recorda que hi ha molts motius per llegir. El contacte dels escriptors amb els lectors és positiu encara que només sigui perquè els que no llegeixen, no llegirien ni aquest article per convèncer-los i perquè el tracte, la proximitat, entre autors i públic -lector o no- permet un diàleg en què tots dos poden esgrimir les seves raons.

Sant Jordi, com a representant de la cavalleritat medieval, sempre va acompanyat del dragó, que deu simbolitzar tots els mals contra els quals el sant lluita. Ara les autoritats s'han adonat que els dragons no llegeixen. O sigui, que no és bo no

llegir de la mateixa manera que no és bo ni sa no fer gens d'esport, ni que sigui una horeta diària d'estirar les cames, com recomanen els metges. Llegir, s'han adonat, serveix -a més d'aprendre coses, divertir-se, emocionar-se...- per estirar el cervell, perquè el cap no es quedi aturat, per tenir més idees i refrescar les velles. Així com les ulleres allarguen la vista i les bicicletes i els cotxes allarguen els peus, els llibres allarguen el cervell, la comprensió, l'eloqüència, la intel·ligència... Per això, al costat d'un sistema sanitari general i generós -que ara perilla, ai!-, les autoritats i mestres empenyen un sistema de biblioteques i lectures igualment general i generós: pel bé dels ciutadans i del país, perquè el sistema de salut envoltaria el cos però es deixaria el cervell, i no podem oblidar-lo. Cada dia, l'horeta d'estirar les cames i l'estoneta d'estirar el cap. Sense esforç no es guanya res.

Emili Teixidor Viladecàs
Creu de Sant Jordi

El president i el Govern
de la Generalitat de Catalunya
expressen el seu dol

Generalitat de Catalunya

Emili Teixidor
escriptor

Grup 62 comparteix amb la família
i els lectors el dolor per la seva mort

obituarios

Emili Teixidor, la memoria literaria del pan negro rural

La adaptación al cine de su novela 'homenajeó' su obra sobre la posguerra

CARLES GELI

No, él tuvo la suerte de comer poco pan negro durante la posguerra porque "en la masía de mis abuelos se hacía pan". Pero el mundo ligado a ese pan negro de física y espiritual miserable posguerra rural, que él tan bien describió en su novela homónima fue, gracias al éxito de la versión cinematográfica de Agustí Villaronga (nueve goyas, el primero para el cine en catalán), el que colmó quizá el hambre de demasiada gente que, injustamente, solo conocía esta obra del escritor, pedagogo y periodista Emili Teixidor, que ayer falleció en Barcelona, con la discreta sobriedad que le caracterizó siempre, a los 78 años tras una tenaz resistencia al cáncer.

"Leo y escribo para acumular una antología personal de imáge-

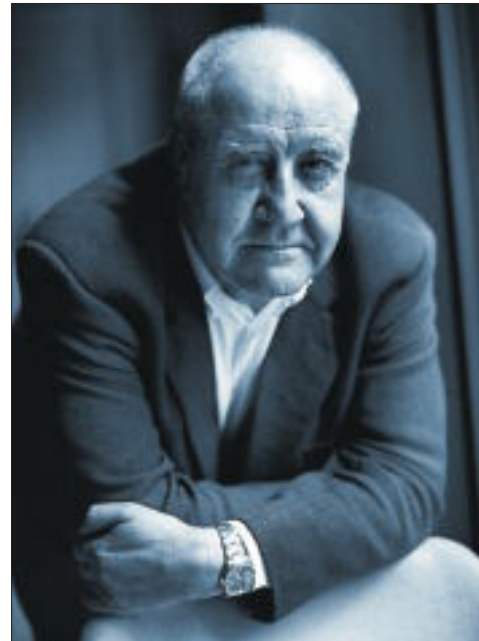
Pol, al que vio marcharse con solo 14 años para incorporarse a una de las fábricas.

El adoctrinamiento brutal (religioso, político, cultural), "esa sensación de ahogo, ese fascismo ordinario" que había en los pueblos tras la Guerra Civil es lo que le empujó a dejar de ejercer como maestro en la comarca y trasladarse en 1958 a Barcelona, donde fundó con otros compañeros la escuela Patmos, pura bocanada de renovación pedagógica en un ámbito dominado por la Iglesia.

Ahí detectó la necesidad, a principios de los años sesenta, de llenar un vacío en la literatura infantil y juvenil en lengua catalana, donde destacó pronto y alcanzó, paradójicamente, cifras de ventas más altas que con la narrativa de adultos. *Les rates malaltes* (1967, premio Joaquim Ruyra) y, sobre todo, *L'ocell de foc* (*Marcabru y la hoguera de hielo*: 45 ediciones y más de medio millón de ejemplares) fueron algunos ejemplos del impacto de su capacidad narrativa, que supo combinar como pocos escritores coetáneos con un cuidado lenguaje y un vocabulario riquísimo con el que salpimentaba toda su obra: "Una lengua no puede permitirse perder tanto léxico como hace el catalán".

Con voluntad humanista y una capacidad de siempre impresionante por la didáctica, se tituló también en Derecho, Filosofía y Letras y Periodismo, y, herido ya irremediablemente por la escritura, empezó en 1975 a dirigir la editora Ultramar, para saltar en 1979 a la literatura para adultos. El debut fue con los relatos de *Sic trànsit Gloria Swanson* (premi Serra d'Or).

Pero las imágenes personales habían de aflorar algún día y llegaron en forma de un particular friso que conformaron las excelentes *Retrat d'un assassí d'ocells*, (1988), *Pa negre* (2003, cinco premios) y *Els convidats* (2010). El álbum de la memoria estaba completado.

Emili Teixidor, en 2000. / CONSUELO BAUTISTA

nes sacadas de libros, vivencias o frases, que ejercen una fascinación y tienen un significado especial para mí", justificaba su escritura Teixidor. Decía que todo lo que puso sobre un papel —casi una cuarentena de libros— procuraba que fuera "más real que vivencial", pero ni vida ni obra pueden serpararse en Teixidor de sus orígenes en Roda de Ter, el pueblo donde nació el 22 de diciembre de 1933, rodeado de las tres colonias textiles que iban vaciando la escuela rural de compañeros, como ocurrió con su amigo el futuro poeta Miquel Martí i

Horacio Coppola, fotografiado en 2006 en un museo de Buenos Aires. / CÉZARO DE LUCA (EFE)

Horacio Coppola, los ojos del viejo Buenos Aires

Captó con su fotografía el arte de las calles porteñas

FRANCISCO PEREGIL

Hay algo en Buenos Aires que uno capta, percibe, siente y huele pero suele diluirse cuando se intenta describir. Es ese qué sé yo de las tardecitas, ¿viste?, pero también de las mañanas y las noches porteñas, el contraste entre lo viejo y lo nuevo, el cinismo y el ansia de vida de su gente, el ajetreo y la parsimonia. Ayer murió a los 105 años Horacio Coppola, el hombre que supo retratar todo eso con una Leika.

Fue el gran retratista del Buenos Aires de los años treinta, cuando era impensable concebir aquellas calles como objeto de arte. Esposo de la gran fotógrafa alemana Grete Stern, con la que tuvo dos hijos, y amigo de Jorge Luis Borges. Contaba su vida así: "Nací el 31 de julio de 1906, en el dormitorio de mis padres, en el segundo piso de la casa construida en 1901, proyectada y dirigida por mi padre: Corrientes, 3060. Comencé mi vida como décimo miembro en el seno de una familia de adultos. Me ofrecieron una plural iniciación y paralelamente aprendí a caminar y a hablar, a escuchar música, a cultivar plantas y a cortar flores, a ser artesano en el más amplio y diverso manejo de instrumentos, incluida ¿a su tiempo? la cámara fotográfica, a criar y convivir con pájaros y la más

variada clase de animales, a leer y escribir y manejar periódicos y libros y a conocer la existencia de idiomas: genovés, italiano, francés, en el marco del ejercicio del criollo; la mecánica, las artes, la ciencia, la literatura. Mi hogar: un mundo organizado, ya cumplido".

En 1929, con 23 años fundó el primer cine club de Buenos Aires. "El cine es la base de mi formación autodidacta", escribió, "el cine era un niño cuando yo era un pibe en apuros". Viajó a Europa, estudió en la Bauhaus de Weimar (Alemania), co-

Se casó con la artista Grete Stern y fue amigo de Jorge Luis Borges

noció a su primera esposa, Grete Stern, rodó algunas películas. A principios de la década de los sesenta se metió a fondo en las fotos en color y al morir, en 2004, su última esposa, Raquel Palomeque, se recluyó en su departamento y fue abandonando la fotografía.

"A través de su contacto con Stern, que había estudiado mucho más tiempo que él en la Bauhaus, modernizó el diseño y la publicidad en la Argentina de los años cuarenta", comenta el

fotógrafo argentino de 71 años Ricardo Sanguinetti. "Después desarrolló una visión muy moderna en la Europa de los años sesenta. Hacía el barrido con la cámara, con el objetivo, encuadres muy subjetivos donde se le daba más importancia al diseño de la luz... Para la época en que lo hizo no era nada frecuente".

"Siempre me resultó un hombre muy agradable, muy sociable, muy formado", continúa Sanguinetti. "En su casa de la periferia de Buenos Aires, los libros llegaban casi hasta el techo. Allí se juntaba con Macedonio Fernández y con Borges. Pero esa generación de fotógrafos a la que él pertenecía fue rescatada de su olvido en los últimos 20 años. Hubo una época en la que se les conocía, pero no se había hecho un estudio serio de su obra", añade Sanguinetti.

Cuando hace dos años le preguntaron cómo veía la fotografía del futuro, Coppola contestó que más o menos como la de ahora, porque no requiere mucha técnica. "Lo que importa es la cabeza y el ojo", precisó.

Cuando era niño acompañaba a su padre por las noches a cerrar la puerta de calle. Tras los visillos se quedaba observando el bar de enfrente. "Mi aventura primera: mirar por las rendijas la perspectiva geométrica de mesitas, tacitas blancas, los perfiles de siluetas negras de espaldas y con sombreros. En el fondo, una ventana. En ella gesticulaba la vida su mágico claroscuro devenir".

Ayer murió en su ciudad el gran retratista de Buenos Aires, ¿viste? Hacía tiempo que ya no le sorprendía nada de sus calles y no tenía nada que fotografiar. Para el próximo artista que pretenda captar ese qué sé yo dejó un consejo: "A veces, las cosas están ahí, otras hay que esperarlas. Solo hay que saber mirar".

DOÑA MARÍA ANTONIA ROMEO PUNCEL

Falleció en Madrid el día 16 de junio de 2012, a la edad de 88 años, habiendo recibido los santos sacramentos

DEP

Sus hijas, hijos políticos, nietos, biznietos, hermanos, sobrinos y demás familiares ruegan una oración por su alma. La misa funeral por su eterno descanso se celebrará (Dios mediante) el día 21 de junio, a las 19 horas, en la parroquia de San Juan Evangelista (plaza de Venecia, 1, Parque de las Avenidas, Madrid).

MANUEL PÉREZ BRENLLA

SEXTO ANIVERSARIO

Tuvimos la suerte enorme de que fueras nuestro padre y esposo, pero una enfermedad imparable te arrebató de nosotros, estés donde estés.

TE SEGUIMOS QUERIENDO

ESQUELAS

EN

EL PAÍS

900 101 738

LLAMADA GRATUITA

91 402 86 66

Contratando una esquila en el periódico, una digital gratis en: www.esquelasparadifuntos.com

efeb

iCULT

Novel·lista de la postguerra i promotor de la lectura

Adéu, mestre

► Emili Teixidor, autor de 'Pa negre', pedagog i escriptor per a nens i joves, mor als 78 anys

|| ERNEST ALÓS
BARCELONA

Mestre del principi al final. Des que es va iniciar als 14 anys com a ajudant a l'escola de Santa Margarida de Montbui fins que va veure com el seu *Pa negre*, adaptat al cine, feia, en català, pedagogia de la realitat lingüística en les diferents Espanyes. I entremig, Emili Teixidor, mort ahir a Barcelona als 78 anys, va fer encara pedagogia de la lectura. Com a ensenyant, com a autor de literatura infantil i juvenil, com a prescriptor de llibres als mitjans de comunicació i finalment, en la seva maduresa, com a novel·lista per a adults d'una postguerra plena de diferents matisos del gris.

Nascut de família camperola i obrera el 1933 a Roda de Ter, com el seu amic Miquel Martí i Pol, a diferència d'ell va deixar aviat la seva comarca natal de la Plana de Vic per convertir-la en «un territori mític de les seves novel·les», recorda la seva editora des del 2002, Esther Pujol. Tot i que va tornar com a mestre a Roda, la va deixar per estudiar Magisteri, Dret, Filosofia i Lletres i Periodisme.

Orfe de pare el 1948 (la dura postguerra que recupera en les seves novel·les) i becat a Barcelona, allà es troba el capellà Joan Alemany, amb qui funda el 1959 l'escola Patmos (després Betània-Patmos), que va dirigir fins al 1977, quan va passar al món de l'edició (primer a París, amb Robert Lafont, i més tard a Salvat).

Com va recordar el seu amic i exrector de la Universitat de Vic Ricard Torrens en la *laudatio* del seu doctorat honoris causa, el febrer passat, «no hi ha dos Teixidors, el pedagog i l'escriptor», sinó que tots dos són els instruments que va utilitzar un humanista, el professor Teixidor

«Només haver arribat fins avui és una felicitat immensa. [...] El millor és acostumar-se a les petites alegries de cada dia»

«La pel·lícula 'Pa negre' ha ajudat a fer que la novel·la arribi a més gent. M'agrada Villaronga com a director»

«Durant la postguerra el món dels vençuts no existia, o eren morts o a la presó»

Frases de l'última entrevista per a EL PERIÓDICO, feta per Anna Abella, en ocasió de la selecció de Teixidor com a finalista a Català de l'Any del 2011.

«que va descobrir que els alumnes a qui ensenya a llegir no tenen bons llibres i es posa a escriure'ls». I ho va seguir fent: fa tan sols tres mesos l'editorial Cruïlla va publicar el seu últim títol infantil. Un entre molts, entre els quals destaquen les aventures d'un joglar en temps de Jaume I a *L'ocell de foc* (1972, 950.000 exemplars des d'aleshores) i la sèrie de la *Formiga Piga*. La seva tasca de foment de la lectura va seguir amb el programa *Mil paraules* de TV-3, les seves recordades recomanacions a Catalunya Ràdio o la guia per incitar a llegir nens i adolescents *La lectura i la vida*.

Teixidor passa tardanament a la literatura d'adults amb el llibre de relats *Sic transit Gloria Swanson* (1979), que obre el cicle narratiu centrat en les terres que van de Vic a les Guilleries, continuat amb *Retrat d'un assassí d'ocells* (1988) i *Pa negre* (2003). De fet, la pel·lícula d'Agustí Villaronga (2010) que pren el títol d'aquesta última novel·la, que va triomfar als Goya i es va convertir en la primera pel·lícula en català proposada per als Oscars, fusiona elements de tots aquests llibres. Després de l'èxit de *Pa negre* (120.000 exemplars) encara van arribar *Laura Sants* (2006) i *Els convidats* (2010), en què va aprofundir en la idea de mostrar l'ambivalència moral en què van navegar vencedors i vençuts.

ACTIU TOT I LA MALALTIA // Els últims anys, Emili Teixidor va patir un càncer de lenta evolució i els efectes secundaris dels tractaments, sense que deixés que això li impedís mantenir la seva activitat. Esther Pujol, destacava ahir que va seguir «actiu fins al final» i que deixa una novel·la «molt avançada». De fet, l'activitat

Passa a la pàgina següent

Emili Teixidor,
fa un any a
Barcelona.

Anàlisi

Jaume Subirana

ESCRITOR I PROFESSOR DE LA UOC

La lectura i les vides

Aquest és un dels articles que un voldria no trobar-se escrivint. **Emili Teixidor** ha estat (he escrit és, i llavors he hagut d'aturar-me i pitjar la tecla d'esborrar) un escriptor de referència, un dels millors narradors en català del moment, però tant com això és algú a qui molts trobarem a faltar d'una forma concreta, material i fonda. Trobarem a faltar l'**Emili Teixidor** perquè era algú que allà on era es notava que hi era. Vital i sorneguer (fins al sarcasme de vegades), no encaixava gens bé en els ambients enravenats ni amb els discursos convencionals. I això, a casa nostra, val el seu pes en or. Tot i que també es pagui en unes d'or. Però tanco els ulls i el sen-

to riure. Gràcies pel riure contagiós, **Emili**, i per la il·lusió.

El trobarem a faltar perquè era un narrador extraordinari. Jo vaig tenir el privilegi de descobrir-lo quan vaig llegir encara en proves *Retrat d'un assassí d'ocells*. Durant anys vaig parlar bé d'aquella novel·la fina i esmolada, que va tenir un ressò massa discret i que després havia de quedar en l'ombra amb *El llibre de les mosques* i sobretot amb l'esclat (bé, aquí ja se sap que els esclats literaris són a la catalana: sempre discrets) de *Pa negre*, que el 2004 es va endur en pocs mesos tres premis majors als quals no s'havia presentat –els que deixen més bon regust–: el Crexells, la Lletre d'Or i el Premi Nacional.

Trobarem a faltar **Teixidor** perquè ni quan escrivia ni quan opinava el

ALBERT BERTRAN

Sobretot, una bona persona

Isona Passola, productora de *Pa negre*, vella amiga de Teixidor, li acostumava a recordar a l'autor aquella cançó de Raimon que deia 'Quan creus que tot s'acaba, torna a començar...'. El tema expressava bé el remolí en què més d'un any més tard de la seva estrena, la pel·lícula més taquillera del cine català seguia generant en llocs tan llunyans com el Japó, Hong Kong, Mèxic, demostrant que el més local pot ser també el més universal. A Passola li agradaria quedar-se amb l'última imatge que en guarda. Va ser el mes de maig passat, en un simposi a la Universitat de Vic. «El vaig veure pletòric, per això la seva mort m'ha agafat desprevinguda». La productora s'alegra que la pel·lícula i els seus 9 premis Goya hagin llançat la novel·la més enllà de la geografia catalana. «No és usual que una pel·lícula impulsi l'obra literària de fons que l'ha inspirat, però en aquesta ocasió ha sigut així. Em dóna molta satisfacció que això passés i que l'Emili hagi pogut disfrutar-ho». Segons Passola, Teixidor era un fi observador de la conducta humana, un gran autor i, sobretot, una bona persona. – E. H.

idees

JORDI
Puntí

Un fill de la Plana

Ara que l'Emili ens ha deixat, em sembla que el millor homenatge és fer-lo viure amb la lectura dels seus textos. Per això torno a agafar la novel·la que anys enrere me'l va descobrir -*Retrat d'un assassí d'ocells*- i en rellegeixo la primera pàgina. Al moment la prosa es desplega amb un ritme natural, viu, d'una familiaritat acollidora, i de seguida em sento a casa. «Sóc un home de la Plana», deia ell fa mesos, quan el van nomenar doctor honoris causa per la Universitat de Vic. Jo també. Al cap d'unes frases arribo a una cançó que de petits cantàvem al pati: «Mà morta, mà morta, truca a aquesta porta...!» Tot i que el meu record sigui borrós, revisc amb la tonada aquella atmosfera enrairada, de secrets infantils i d'innocències a punt de ser pertorbades, que domina les seves novel·les.

Mà morta, mà morta, obre aquesta porta...! Amb quina fascinació vaig empassar-me cada pàgina de la novel·la. La llegia amb un desfici nou, com qui va desbrossant un bosc espès per trobar-hi pistes.

A les seves obres s'hi sent el timbre d'una llengua forjada al carrer

Era l'instint fabulador, era el català de la plana de Vic, de Roda de Ter. A les obres de Teixidor s'hi sent el dring d'una llengua forjada al carrer, a la plaça del mercat, entre pagesos, amb tot d'expressions d'una època que, per segons qui, pot semblar llunyana, però que pels osonencs és perfectament present. Després vaig llegir *Sic Transit Gloria Swanson*, *El llibre de les mosques*, *Pa negre*... Amb els anys, l'ofici i els èxits, el seu món literari es va fer més complex, per això cal llegir-lo com un tot inseparable. Els personatges entren i surten, creen un paisatge humà que li permet dibuixar el contrast entre una infantesa feliç, idíl·lica, ingènua, i un present de realitats més que trasbalsadores.

Ens havíem vist uns quants cops, a Vic, a Manlleu, a Barcelona. Un dia estàvem amb un grup de lectors seus i em va tocar descriure la seva obra. Vaig triar un vers famós: *Barrejant memòria i desig*. L'Emili va somriure en silenci, amb discreció i el gest noble d'un patrici romà. S'assemblava als seus llibres.

►► Fotograma de la pel·lícula 'Pa negre'.

que deia no era mai banal, ni fet de qualsevol manera (o fet i deixat estar). I perquè escrivia com vivia i vivia com escrivia: des de la il·lusió que tot plegat val la pena si es fa l'esforç de fer que valgui la pena. Preguntat sobre per què escrivia, va respondre: «Crec en una col·lecció particular d'imatges essencials que anem recollint al llarg del viure, de fragments de ficció seleccionats i conservats amorosament a la nostra biblioteca interior». Teixidor no ha deixat de

El vaig conèixer amb 'L'ocell de foc' i per ell, durant mesos, vaig voler ser un nen joglar

moure's, de buscar i recollir. I en aquest camí no ha deixat de crear. El trobarem a faltar, també, perquè el preocupava, tant o més que la Literatura amb majúscula, el fet més co-

mú i planer (però molt més transcendental) de la lectura: com es fan lectors, com es transmet i s'escampa l'hàbit, com es defensa el patrimoni intangible que el món de la imaginació escrita representa. Fruit d'això va ser *La lectura i la vida* (2007), però també moltes conferències i participacions en xerrades i debats. Perquè Emili Teixidor (pedagog, articulista, guionista, tertulià, narrador) va pagar al país i a la seva cultura el peatge de l'activisme, però ho va fer sense perdre el bon humor ni la fe en la paraula. Potser d'aquí li venia l'altra gran dèria dels llibres per a infants i joves. De fet, abans he escrit una mitja veritat: com tants altres, jo vaig conèixer Teixidor llegint *L'ocell de foc*, i durant mesos per ell vaig voler ser un joglar nen vagant a la recerca d'aventures pels camins del meu país...

Quina jugada, Emili. Se'ns ha apagat el teu riure. Et seguirem llegint, és clar, però ja no serà el mateix. Dels centenars, dels milers de vides de la literatura, amb tu se n'apaga una. I, just aquesta, la trobarem molt a faltar. ≡

Ve de la pàgina anterior

de Teixidor durant els últims mesos (per Sant Jordi encara va firmar llibres) no feia esperar un desenllaç tan precipitat.

D'altra banda, l'escriptor es resistia a parlar de la seva salut. Preferia mirar endavant i no donar-se per al·ludit. El 23 de febrer passat, quan va rebre el doctorat honoris causa de la Universitat de Vic, va evitar veure l'acte com un homenatge, el moment de mirar cap enrere i fer balanç, o fins i tot parlar més del compte de la seva relació amb la seva terra d'origen.

Va respondre amb un discurs sobre el futur de les humanitats i el paper de la universitat com a reducte de resistència crítica. «Tinc reticències a parlar dels episodis que em toquen més de prop. Certes coses, especialment les més delicades, corren el perill de desfer-se si es diuen en veu alta. I passar una altra vegada per totes les nostres experiències seria banal». I quan semblava que s'estovava, va tancar l'assumepte: «Ja està bé tot com està i no hi donem més voltes que encara ho espatllarem». Un comiat amb pudor i discreció. ≡

Cultura i Espectacles

Adéu a un creador versàtil i compromès

Mor l'escriptor, pedagog i periodista Emili Teixidor, que no només deixa títols cabdals com 'Pa negre', sinó també una tasca ingent de promoció de la lectura

La vida i la literatura

Valèria Gaillard
BARCELONA

"Rebels i anarquistes", així creia que havien de ser els escriptors Emili Teixidor i Viladecàs. Si més no, així ho va afirmar en rebre el premi Jaume Fuster de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) el 2011, excusant-se de no pertànyer ni a aquesta associació ni a cap altra. I amb aquesta independència va desenvolupar la seva trajectòria, no sols com a escriptor, sinó com a intel·lectual compromès, perquè no només va conrear la narrativa, l'assaig i l'articulisme, sense anar gaire més lluny en aquesta casa, als suplementes Presència i Cultura d'El Punt Avui, sinó que també va ser traductor, guionista i pedagog. Un recorregut frondós, en definitiva, que es va veure truncat ahir a Barcelona per la mort, una mort que es veia venir, malalt com estava de càncer des de feia temps. Tenia 78 anys.

Igual que un altre gran nom de les lletres catalanes del segle XX, Miquel Martí i Pol, de qui va ser gran amic d'infància, Emili Teixidor va néixer el 22 de desembre del 1933 a Roda de Ter, Osona, un territori que, un cop i un altre, va emergir sota formes diverses a la seva obra literària, a *Retrat d'un assassí d'ocells* i *Pa negre*, però també a *Laura Sants*, una revisió de la novel·la de Miquel Llor *Laura a la ciutat dels Sants*, per citar-ne algunes.

Tot i que va estudiar dret, filosofia i lletres (i posteriorment periodisme i magisteri) de seguida va afilar la ploma per po-

Entre les seves obres per a infants destaca 'L'amiga més amiga de la Formiga Piga'

sar-se a escriure. Animat per Andreu Dòria, fundador de l'editorial La Galera, Teixidor va començar la seva producció literària conreant la narrativa infantil i juvenil al costat de Sebastià Sorribas i Joaquim Carbó. "El nostre deure era posar remei al fet que, fins i tot la fantasia, l'havíem de comprar fora", va dir en una ocasió. Així van néixer títols com ara *Les rates malaltes* (1967), premi Joaquim Ruyra, *Didac*, *Berta i la màquina de lligar boira* (1969) i *L'ocell de foc* (1969). Posteriorment va ampliar el ventall amb literatura per a adults amb el recull *Sic trànsit Glòria Swanson* (1979), que va rebre el premi Crítica Serra d'Or. Malgrat aquest primer èxit, no va abandonar mai, però, la literatura per a infants i joves, un gènere que va enriquir amb fites com ara *L'amiga més amiga de*

la Formiga Piga (1997), un llibre que, com ell mateix va dir, mostrava als nanos "com es pot jugar amb el llenguatge". Amb aquest títol, sens dubte un dels seus èxits de vendes, va rebre el Premio Nacional de Literatura Infantil y Juvenil de las Letras Españolas. De fet, com a pedagog, a banda d'exercir de mestre, va cofundar l'escola Betània-Patmos, que va dirigir, i del patronat de la qual era vocal.

La preocupació per transmetre l'amor per la lectura als més joves va ocupar gran part de la seva vida, i els darrers anys, malgrat la malaltia, es va dedicar a visitar escoles i instituts per promoure la lectura: era un pedagog "impenitent", que deien alguns. Tot de temes sobre els quals va reflexionar en el seu darrer assaig, *La lectura i la vida* (2007). La dècada dels noranta també va dirigir i presentar el programa de llibres *Mil paraules*, de TV3, sense oblidar les intervencions radiofòniques, que va recollir a *Enveu alta* (1996).

La primera novel·la que va publicar va ser *Retrat d'un assassí d'ocells*

Va ser investit doctor 'honoris causa' per la Universitat de Vic, entre altres reconeixements

(1988), en què va submergir-se en la seva infància durant els anys difícils de la postguerra i uns paisatges que no abandonaria per explorar els diversos angles d'aquest "paradís perdut" que, de paradís, no en tenia res. Després vindrien *El primer amor* (1992), *El llibre de les mosques* (1999), premi Sant Jordi, i finalment l'obra més celebrada per la crítica, *Pa negre* (2003). Amb aquesta novel·la va rebre diversos guardons

—el Joan Crexells, el Lletra d'Or, el Premi Nacional de Literatura—, i va tenir una doble empenta gràcies a l'adaptació cinematogràfica d'Agustí Villaronga. L'èxit internacional de la pel·lícula n'ha promogut cinc noves traduccions (al gallec, el grec, l'holandès, el polonès i el romanès), a banda de la castellana, publicada per Seix Barral.

Tanquen la seva etapa com a novel·lista *Laura Sants* (2006) i *Els convidats* (2010), un retorn a

uns paisatges íntims que li agradava revisar per observar com s'havien anat transformant no només geogràficament, sinó també "moralment".

Entre els diversos reconeixements a la seva obra, que en conjunt ha estat traduïda al castellà, el francès i l'italià, no hi falten la Creu de Sant Jordi (1992), el premi Trajectòria de la Setmana del Llibre en català (2006) i la investidura el mes de febrer passat com a doctor *honoris causa* per la Universitat de Vic. El més gran reconeixement, sens dubte, li deuen els milers de lectors que s'han iniciat gràcies a ell, i que han continuat gaudint de la lectura amb les seves obres. ■

Adéu a un creador versàtil i compromès

Mirador

David Castillo

Relats crus i contes tendres

Emili Teixidor va destacar en tots els àmbits de la cultura en què va participar. Com a mestre i pedagog, com a autor de literatura infantil i juvenil, com a narrador per a adults –on *Pa negre* ha esdevingut un dels grans *best sellers* de qualitat, amb una adaptació cinematogràfica multipremiada i un dels cims del cinema català–, com a activista i també en la feina periodística, on va sobresortir en diferents àmbits, a la televisió, a la ràdio i, sobretot, a la premsa. Fins fa pocs mesos va mantenir la col·laboració amb el nostre suplement *Cultura* i amb la revista *Presència* ha estat fins al final. Cal no oblidar tampoc la vinculació amb altres capçaleres històriques, com ara *Orifloma*, *Tretzevents* i *Cavall fort*. Ni les dures sessions de quimiote-ràpia el van dissuadir de la feina de fons, i cada cop que parlàvem per telèfon ens explicava que volia reincorporar-se al més aviat possible. No podrà ser...

Nascut a Roda de Ter, el mateix poble que el seu íntim amic Miquel Martí Pol, Emili Teixidor era un gegant de la literatura, però amb mentalitat d'obrer. Tenia clar els seus orígens i no li pujaven els fums. Ni l'èxit de la pel·lícula el va afectar, i sovint el relativitzava, tot i que se'n sentia satisfet. Teixidor va ser un corredor de fons, un humanista que s'estimava la gent, sobretot els infants. Presumia d'haver abolit els càstigs i d'haver introduït la lectura entre els joves durant la seva època de mestre. I no era només una bona persona sinó que ho sabia reflectir en la seva manera de mirar el món, amb pietat però sense contemplacions. Les emocions van ser un dels punts centrals de la seva obra. Podíem riure o plorar. Els nens es podien sentir atrapat per les aventures del *Ranquet* i la *formiga Piga*, i ningú dels seus nombrosos lectors es va poder abstroure dels tèrbols personatges, en algun moment gairebé gòtics, de *Pa negre*, *El llibre de les mosques* o *Retrat d'un assassí d'ocells*, l'altre llibre en què es basa el guió de la pel·lícula d'Agustí Villaronga.

Emili Teixidor, quan va presentar 'Laura Sants', l'any 2006 ■ JOSEP LOSADA

Teixidor va saber conjugar la visió amable i divertida –potser derivada de la seva experiència i vocació docent– amb un substrat dur i de denúncia, on les seves novel·les també es podrien interpretar des de la crítica, no només política sinó dels costums, de la misèria moral, del dimoni que conviu amb l'àngel dins de tots nosaltres. L'Emili n'era conscient i ho va plasmar en unes novel·les gens maniqueïstes, on la profunditat de la mirada era també un objectiu estètic. *Nulla ethica sine aesthetica*. El retrat de la Catalunya rural, de la violència provocada per l'hostilitat de les circumstàncies, és un altre dels condicionants de la seva obra per a adults.

Potser el seu caràcter bonhomí i aparentment tranquil es pertorbava davant de la incorregible mania de destruir, de matar animals, d'assassinar, dels humans. El feixisme que denunciava Teixidor no és de caire

exclusivament ideològic sinó que penetra en el caràcter de les persones, en la malaltat, com ho hauria dit ell mateix. La postguerra i la plana de Vic també van servir per situar la seva última novel·la *Els convidats*, del 2010. Els buròcrates dels ajuntaments franquistes, les pobres obreres de les colònies, els camperols desamparats, l'herbolària anarquista, els falangistes de torn i els orfes de la guerra oferien una narració global, un mosaic en un intergènere entre la novel·la i el conte, gènere en què Teixidor era un autèntic mestre. Pere Gimferrer va parlar de la descripció que Teixidor havia fet del feixisme quotidià, però aquest feixisme era una barreja d'ignorància, misèria i un catolicisme que embrutava més que arreglar en aquells anys de pa negre. El volum il·lustrat *Llibre de colònia* plasmava tot aquest món, vitalista i dur, de les colònies.

Sovint havia parlat i comentat articles amb l'Emili. Durant anys ens va enviar les seves col·laboracions amb puntualitat i brillantor. M'agradava conversar perquè tenia veu pròpia i sempre apuntava des de l'originalitat i, sobretot, des de l'amor cap als homes, tot i les seves descripcions tremendament crues. En aquest sentit, Teixidor era un neorealista convençut, l'autor d'una única novel·la magnífica sobre el temps convuls que va veure i viure durant la seva joventut. Ha estat un orgull treballar amb ell, al costat d'un home únic i un artista superb. La força de les seves narracions adultes i la tendresa dels seus llibres infantils i juvenils acompanyaran per sempre moltes generacions de catalans. La nostra literatura incorpora un clàssic, però no puc deixar de sentir-me culturalment i personalment mutilat.

Una història medieval per als més joves

Títol: *L'ocell de foc*
Any: 1969

Aquest llibre de literatura infantil, amb diverses edicions, és un dels més llegits de Teixidor. Explica la història d'un aprenent de trobador que, rondant pels camins, descobreix la història del jove rei Jaume I i la lluita contra els càtars, l'ofici dels cavallers i la vida

dels monestirs. Un èxit editorial que ha estat molt llegit i comentat a les escoles.

La formiga que volia ser diferent

Títol: *L'amiga més amiga de la Formiga Piga*
Any: 1997

Primera entrega de la sèrie sobre la Formiga Piga, dedicada als lectors més petits. Tot un cant al fet de ser diferent. Explica la història de la Formiga Piga que, cansada d'anar en fila índia amb les altres formigues, se n'aparta per conèixer nous horitzons.

Vol conèixer tot allò que no es veu a simple vista i els habitants del bosc l'ajuden.

Els vicis del poder eclesiàstic

Títol: *El llibre de les mosques*
Any: 2000

Guanyador del premi Sant Jordi 1999, 'El llibre de les mosques' és una de les novel·les més aclamades de Teixidor. Forma part de les obres que retraten amb cruïda l'època de la postguerra. Ambientada a cavall entre la plana de Vic de la

postguerra i la Barcelona dels seixanta, recopila les temptacions i els vicis del poder eclesiàstic.

Adéu a un creador versàtil i compromès

Dies enrere

Emili Teixidor

Vacances o no

Emili Teixidor era col·laborador habitual de Presència des de finals dels noranta. Aquest és el darrer article que hi ha escrit. Sortirà publicat aquest diumenge

Futbol. Molts periodistes, esportius o no, analitzen en articles i comentaris el prodigi –ells ho qualifiquen així– del joc de futbol de Guardiola. Arriben a dir que «Guardiola ha feminitzat el futbol» en contrast amb la brutalitat del joc de Mourinho, i com si les virtuts de bona educació i respecte a les regles fossin exclusivament femenines. Un amic arriba a dir que «el futbol de Guardiola és com la dona que a les dones els agradaria que agradés a les altres dones», carai! I no parlo d'altres anàlisis que intenten penetrar encara més endins, en el seu caràcter, etcètera. Si continuen així, arribaran a esbrinar l'escola de filosofia que inspira l'entrenador! Jo diria que és fàcil: el seny i la feina!

Diners. És difícil d'entendre que les autoritats retallin els diners per a sanitat i educació, dient que no hi ha prou diners, i pocs dies després davant l'ensorrament de Bankia proclamïn que trobaran els diners que calguin, siguin els milions que siguin, i el banc, per mal gestionat que hagi estat –i sense que demanin responsabilitats als mals gestors–, tindrà el líquid monetari que trauran del diner públic. Això per un cantó, i per l'altre no sé si s'han adonat del mal exemple que donen als ciutadans, que així aprenen que hi ha negocis que el govern protegeix fins al darrer cèntim i hi ha em-

preses que deixen caure com si res, i fins i tot exigeixen responsabilitats penals als seus directius i propietaris i els tanquen a la presó si cal. Que diguin quins negocis són protegits i assegurats i quins no.

Vacances. Es notarà la crisi a les vacances? O sigui sortiran més, igual o menys, els ciutadans, el temps de vacances? Fins ara sembla que els turistes que visiten el país no solament no han minvat sinó que han augmentat una mica, fins al punt que hi ha estudis en què els ingressos pel turisme són una de les fonts que aguanta l'economia, o el que queda per aguantar. Si la gent surt menys, els ajuntaments de les grans ciutats programaran activitats per oferir al personal que es queda? I les poblacions turístiques miraran d'atraure més visitants de fora per compensar la caiguda del turisme interior? Hi ha una mica d'enjòlit per veure com la crisi afecta les vacances.

BI. Han obert la polèmica sobre si l'Església ha de pagar l'impost que grava els béns immobles, i de seguida han sortit dubtes sobre si els partits, sindicats i altres organitzacions el paguen o no. Els ciutadans no haurien de conèixer clarament qui paga i qui no paga i les raons de l'exempció? La manca de transparència, la foscor,

LLUÍS ROMERO

sempre és sospitosa d'irregularitats. L'Església fa una colla de serveis socials impagables, però també caldria que es coneguessin millor, per evitar situacions com aquesta, per exemple. I ja he sentit sectors eclesíastics que opinen

que la jerarquia ja hauria d'haver fet el primer pas per informar i col·laborar de la millor manera. Per cert que m'asseguren que hi ha gent que instal·la una capella a casa seva per no haver de pagar l'IBI, ja que consta com a *espai de*

culte. I si hi instal·len un *espai social* perquè els eximeixin de pagar com als partits i sindicats i altres?

Paradisos. Els diaris no deixen de parlar dels paradisos fiscals on els que poden amaguen els seus calerons. ¿Podrien dir per al públic en general quins són aquests llocs i com s'hi arriba? La democràcia és per a tothom o no? Doncs paradisos a l'abast de tothom també. Com a mínim informativament. Si no, parlem dels paradisos com del cel i l'infern cristians, sense saber on són. Molts advocats i amics que treballen en bancs i caixes em diuen que el 80% de les consultes que reben és per demanar on poden portar els seus estalvis perquè estiguin segurs. Si això no és por, o una situació de neguit financer, ja em diràs què és!

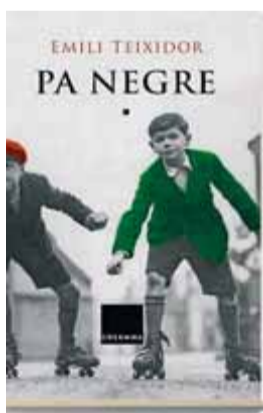
«Enxufats». Tampoc no estaria malament, si hem d'estar ben informats en una bona democràcia com la que diuen que tenim, que els bancs publiquessin tots els membres dels consells nomenats a dit, i el seu grau de parentesc amb els polítics de torn, sovint polítics ells mateixos, per saber a quines mans hem de morir. La llista d'amics, polítics i parents a Bankia fa feredat.

Hisenda. M'arriben avisos perquè en la declaració d'Hisenda marqui amb un signe la casella destinada a *Persones al seu càrrec* posant-hi que mantenim reis, governs, banquers... i tota la pesca. És una idea.

Postguerra amb rancúnia i violència

Títol: *Pa negre*
Any: 2003

Gràcies al seu èxit cinematogràfic, '*Pa negre*' és l'obra per a públic adult més llegida de Teixidor. De nou tornem a la plana de Vic de la postguerra, vista a través dels ulls d'un nen, amb el pare empresonat per motius polítics i una mare que ha de lluitar durament per

tirar la família endavant. Les revenges i la violència, la por i l'odi ho dominen tot.

Una guia per promocionar la lectura

Autor: *La lectura i la vida*
Any: 2007

Un assaig, dirigit bàsicament a mestres i pares, que vol ser una guia per promocionar la lectura entre els més petits. Aquesta era una de les obsessions més importants de l'autor. "Sense la literatura no seríem el que som, no seríem humans", afirmava Teixidor.

L'autor estava convençut que la literatura contribuïa a ser una persona millor.

Retorn a un món claustrofòbic

Títol: *Els convidats*
Any: 2010

Última novel·la de l'escriptor, en la qual va tornar a endinsar-se en el món claustrofòbic i de postguerra de '*Pa negre*'. Novel·la de protagonisme col·lectiu, amb el rerefons d'un accident devastador i una celebració familiar, que teixeix un lligam de rela-

cions que posa en contacte els àmbits personals i grupals amb les tragèdies col·lectives.

Adéu a un creador versàtil i compromès

Mirador

D. Sam Abrams

La biblioteca interior

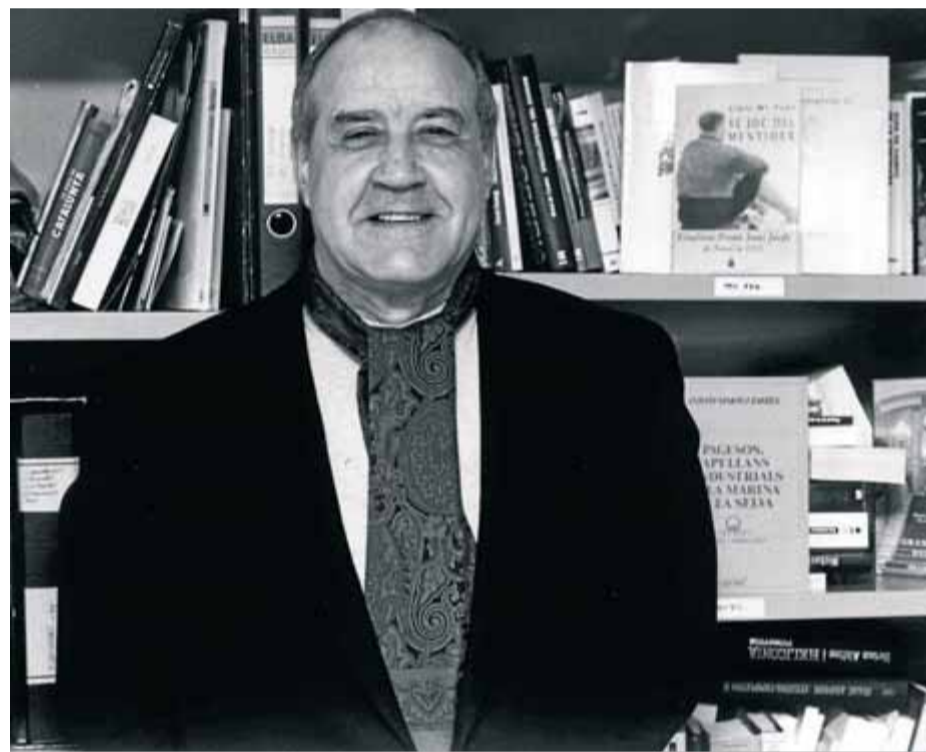
L'èxit clamorós de la novel·la *Pa negra*, després d'una arrencada més aviat lenta, i l'autèntic boom posterior de la versió cinematogràfica han contribuït força a distorsionar el perfil real de l'escriptor Emili Teixidor. Una prova irrefutable del que acabo de dir és el fet que molts espectadors no tenien els referents literaris per situar-se correctament davant de la pel·lícula, perquè no es van adonar de la presència dels elements que procedien de dues obres anteriors de l'autor osonenc, *El Llibre de les mosques* i *Retrat d'un assassí d'ocells*.

Si la cultura catalana no tingués un problema gravíssim a l'hora de gestionar el seu immens patrimoni literari, ara, a l'hora del traspàs de Teixidor, tindriem una idea molt més precisa del llegat que ens deixa el gran autor. Sabríem que era un narrador de raça, que s'hi va posar tard, però va tenir temps de deixar-nos una obra closa, coherent, unitària, profunda i commovedora. Sabríem que va deixar una trentena de llibres per als lectors més joves, sense cap rastre de condescendència, infantilisme, oportunisme o demagògia. Sabríem que era un excel·lent guionista i que les seves col·laboracions a la ràdio, la televisió i la premsa van dignificar el periodisme.

Sabríem que era un defensor a ultrança de l'alt valor de la lectura intel·ligent i emocionada, que ens serveix com a eina indispensable per conèixer la realitat i construir-nos com a persones. Sabríem que era un vitalista exigent i arriscat, que exercia el do de la sinceritat i l'autenticitat a la manera dels grecs antics, apostant-hi fort, fins a incomodar persones,

grups i institucions. Sabríem que la llengua catalana ha sofert una pèrdua. Sabríem que la memòria d'aquest país ha sofert una pèrdua. Sabríem que l'art i la cultura han sofert una pèrdua.

Però, ens queda la seva obra, en la qual va deixar inscrita l'essència de la seva existència, allò que ell, en una declaració de principis estètics, tan bellament, encertadament i astutament va anomenar la seva "biblioteca interior".

L'escriptor, l'any 1994 ■ JOSEP LOSADA

Mirador

Andreu Sotorra

Aquell ocell de foc

Hi ha diverses generacions de lectors que han tingut Emili Teixidor com al seu escriptor de capçalera, potser sense ser-ne conscients. Els autors que publiquen en col·leccions per a infants i joves són més coneguts pels títols de les seves obres que no pas pel seu nom literari. Però Teixidor n'era una excepció. En col·loquis amb joves lectors en centres educatius, avui, esmentar el nom de l'Emili Teixi-

dor és com esmentar una denominació d'origen. Pels adolescents d'institut i el professorat, *Pa negra*, una novel·la sense fronteres. Pel professorat que a finals dels anys seixanta encara era lector adolescent, parlar de *L'ocell de foc* vol dir activar un xip de les lectures que deixen empremta. Per als primeríssims lectors, parlar de *La Formiga Piga* és recordar vespres d'ara mateix de lectura compartida, d'hores de biblioteca col·lectiva, de moments únics de viure en un altre món gràcies a la imaginació.

Teixidor, autor ara popular gràcies a l'èxit internacional de l'adaptació cinematogràfica de *Pa negra*, és un dels que a mitjan dècada dels seixanta va pujar al carro del grup d'autors que van reprendre la normalització d'una literatura rigorosa i de qualitat en català, sense deixar de ser formativa, i que ajudés a ser crítics els infants i joves que ell també havia tractat de primera mà com a pedagog.

Teixidor ha sabut combinar en la seva obra tant la fantasia divulgativa per als primers lectors com l'aventura històrica per als lectors adolescents, barrejats amb el mestratge de la paraula. La seva sòlida obra per a infants i joves no té res a envejar a la de qualsevol dels autors distingits amb un premi internacional Andersen, el Nobel de la literatura infantil i juvenil que els fonaments que ens deixen autors com ara Emili Teixidor han de fer que un dia sigui també possible per a la literatura catalana.

Un escriptor entranyable i de veu poderosa

El món de la cultura el reivindica com un actiu divulgador del plaer de la lectura

Redacció
BARCELONA

El món de la cultura va coincidir ahir a destacar el caràcter afable, optimista i vital d'Emili Teixidor i a reivindicar-lo com un autor poderós més enllà de l'èxit de *Pa negra*, la novel·la que va consagrar-lo. El conseller de Cultura, Ferran Mascarell, va ser un dels primers a definir-lo com un dels personatges "més entranyables" de la literatura catalana, i va subratllar la seva "extraordinària" contribució al foment i la divulgació de la lectura. "El trobarem a fal-

tar tant per la seva literatura com per la seva humanitat", va concloure. La seva editora, Ester Pujol, d'Edicions 62, va exaltar la "poderosa" i personal veu narrativa i "la joventut d'esperit" de l'escriptor, que encomanava a tothom el gust per la lectura, en especial als més joves. La productora de *Pa negra*, Isona Passola, sorpresa encara per la notícia de la mort, que l'havia deixat "profundament trista", va elogiar la capacitat de l'autor de saltar de l'àmbit local a l'universal i d'haver aconseguit que un llibre en català, *Pa negra*, triomfés fora de Catalunya.

Tot i que aquest és el títol pel qual serà més recordat, com va vaticinar la seva editora, que no va dub-

Emili Teixidor amb Joaquim Carbó -al centre de la imatge- i Josep Vallverdú -a la dreta- en una fotografia de l'any 2009 ■ FRANCESC MELCION

tar a qualificar-lo de clàssic contemporani, l'escriptor Jordi Coca va voler remarcar que darrere Emili

Teixidor "no només hi ha *Pa negra*, sinó tota una obra important i coherent construïda al llarg dels

anys", de la qual l'impacta encara sobretot *Retrat d'un assassí d'ocells*, de 1988. "Amb *Pa negra* li va

arribar el reconeixement general, però la seva grandesa és haver escrit tot el que hi ha al darrere, que el converteix en un escriptor de primeríssima fila de la literatura catalana", va dir. Coca, que coneixia personalment Teixidor i el va qualificar de "persona valenta i coherent", va afegir que aquesta continuïtat i tenacitat el diferenciaven de "la gent que busca l'èxit immediat". Josep Maria Espinàs, que ahir recordava que tot sovint coincidia amb l'escriptor en un restaurant de Sarrià que tots dos freqüentaven, va admetre que no hi tenia una relació íntima, però que en el tracte personal sempre l'havia atret el seu "esperit tranquil i optimista". ■